

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,
15. Iuniu
1866.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. 4., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

N^o
12

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. e. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespundinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespundintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu
II.

OPRINSULU: Unu memorialu in tréb'a sínódeloru. — Órele canonice, seu încáu obléga legea breviariului pre clerulu gr.-cat.? — Protopapadichi'a lui P. Maioru (urmare). — Statulu si stramutarile religiunarie ale Romaniloru din scaunulu Mediásiului (finea). — Corespundintia: Delanga Ternav'a-mare (o rectificare). — Amvonulu: Parintele întieptu (predica la mortl.). — Óchire prin lumea politica. — Varietati.

Unu memorialu in tréb'a sínódeloru.

A trecutu unu anu, de candu in publicu se vorbira multe lucruri curióse despre unu memorialu, pe care l'aru fi asternutu nuntiaturei apostolice cinci deputati romani de la senatulu imper. transilvani gr. cat., precandu petreceá ei in Vien'a. Eu am apucatu a-mi pastrá o copia din acelu memorialu. Deci pentrucá faimela respandite despre acelu actu se se reduca la *curatulu* adeveru, me rogu, domnule redactoru! cá se binevoiti a-i dá locu in „Sionulu romanescu.“ — Acelasiu in limb'a, in carea fu compusu si substernutu, suna asia:

Excellentissime Domine!

Debita cum reverentia subscripti viri, ecclesiae Graeco-catholicae in Transsylvania existenti adhaerentes, officii sui esse ducunt Excellentiae Vestrae memoriale suum, ut sequitur, substernendi.

Vigore articuli IV. lit. e. Conventionis initaie inter Sanctitatem suam Pium IX. summum pontificem et Majestatem suam caesareo-regiam apostolicam Franciscum Iosephum I. imperatorem Austriae 18. Aug. anni 1855., archiepiscopis et episcopis liberum est convocare et celebrare ad sacrorum canonum normam concilia provincialia et synodos dioecesanarum earumque acta vulgare.

Vigore autem sacrorum canonum, utpote: conc. Constantinop. III. a. 680. can. 8., conc. Nic. II. a. 787. can. 6., conc. Carthag. a. 397. can. 26., conc. Basil. sess. XV., conc. Trid. sess. XXIV. cap. 2. de ref., archiepiscopi et episcopi tenentur et obligantur, tam concilia provincialia quam vero synodos dioecesanarum convocare et celebrare.

Potestas politica nec antea convocationi synodorum se opposuit. Altissimum rescriptum regium de a. 1792. nr. aulic. 2893. luculenter ait: „Clementer admissum, ut catholici etiam negotia scholastica, fundationalia et ecclesiastica adinstar consisteriorum reliquarum in Transsylvania receptarum religionum, salva suprema inspectione nostra regia salvisque circa illud majestaticis iuribus, seorsim pertractent.“

Attamen in provincia archiepiscopali Gr.-catholica Alba-Iuliensi per Transsilvaniam et Hungariam dilatata inde ab anno 1855. nec concilium provinciale, tanto minus synodi dioecesanarum convocatae ac celebratae sunt. Am autem dici non potest, quantum detrimenti ex defectu synodorum tam respectu fidei, quam disciplinae,

in morum ac institutionis scholasticae, in populum nostrum Graeci ritus catholicum redundet.

Clerus et populus Daco-Romanus didicerat inde ab antiquissimis temporibus res suas religiosas et ecclesiasticas, ut et media subsistendi pro clero et individuis institutioni juventutis vacantibus, medio synodorum ex voto communi curare. Convocabantur autem ad synodos cuncti protopopae seu protopresbyteri, duo alii parochi ex quovis tractu; in casibus autem, in quibus de mediis subsistentiae, de foundationibus et proventibus a populo in emolumentum ecclesiasticum et scholarum confluentibus agebatur, etiam viri laicae conditionis de ecclesia et institutione bene meriti. Hoc modo zelus erga religionem, ut et promptitudo in sublevandis ecclesiis et scholis lovebatur et alebatur. Iam Benedictus XIV. de synodo dioecessana libro 3. cap. 9. ait: „Non prorsus ab antiquis moribus alienum esse arbitramur, ut ad synodos dioecesanarum pariter quandoque laici introducerentur.“

Hodierno tempore tristissima nostra testante experientia recte contrarium evenit. Si non defectus ex integro, indifferentismus tamen erga religionem et ecclesiam de die in diem majora capit incrementa:

Disciplina laxior ac ante. — Institutio juventutis apud partem maximam populi nihil proficit; cum e contra apud incolas earundem provinciarum, confessionibus Lutheranae, Calvinianae et Socinianae addictos, institutio juventutis longe majores progressus facit; quinimo etiam juvenus confessionis Gr.-orientalis, quae hucusque graviter oppressa fuerat, recte ab anno 1855. tales et tam efficaces progressus facit, ut hoc respectu juventuti Graeco-catholicae jam jam palmam praeripiat. Hinc est, quod parentes Graeco-catholici proles suas in alienas scholas mittere cogantur, id quod innumeris exemplis quotidie doceri potest. — Ius patronatus gravi in ordine. — Pars maxima parochiarum proventibus nondum provisa. — Ius electionis et praesentationis ex parte parochianorum in comparatione praxis antiquae cum articulo XXIV. Conventionis maxime confusum. — Fundi praesertim quantocumque in evidentiam ponendi, regulandi, et scopus cujusque eorum esset examinandus; tum autem augendis iisdem fundis incumbere oporteret. Sunt autem iidem: fundus cleri, item monasterii sive scholarum, seminarii, typographiae, parochiarum deficientium, viduarum, basilicae cathedralis, etc. — Congrua seu sic dictae portiones canonicae, parochis, ludimagistris et cantoribus competentes, tum etiam bona plurium ecclesiarum parochialium inde ab antiquo in

agris, foenetis, vineis, nemoribus, silvulis, partim etiam in aedificiis et molendinis existentia, apud majorem partem parochiarum nec conscripta, nec etiam apprime administrata esse supponuntur.

His et aliis malis, damnis et periculis, quibus subjectus est clerus et populus, secundum intimam convictionem infrascriptorum solummodo per synodos, et quidem praecipue dioecesanis quotannis convocandas et celebrandas, desiderata medela adferri posset, ita quidem, ut hoc respectu conscientia tutissima sustineri possit, reipsa periculum in mora esse.

Nihil dubitamus, statum hunc ecclesiae nostrae Graeco-catholicae jam per alios viros competentes ad notitiam Excellentiae Vestrae perlatam fuisse; liceat tamen et nobis saltem id addere, quantum periculi ex eo nasci posset, si mala haec non ex votis communibus medio synodorum tollenda aut saltem allevianda esse judicarentur. Id quod debito cum obsequio referre sustinentes, permanemus Excellentiae Vestrae servi devoti (subscripti cinci insi.)

Viennae Austriae, die 25. Martii 1865.

Póte fi, cà la memorialulu acest'a s'ar obieptá, cà ce avura mireni a-se amestecá in trebi de acestea besericesci? Lasámu in sa, cà la o asemena obieptiune se dede respunsu reinfrangatoriu atátu in „Gazet'a Tr.“ de repetíte ori, câtu si in „Sionulu romanescu“ prin articolulu celu preainterasantu scrisu despre sínóde; dar apoi se mai cuvine a scí, cà in decursulu dietei de la Sabiiu s'au tienutu trei conferintie fórte serióse intre besericani si mireni gr.-catolici anumitu in tréb'a sínódeloru. La acele conferintie totdeun'a se aduná 20 pana in 30 barbati; ear in Octob. 1865 se tienù in „strat'a urediului“ nru. 329 o conferintia constatória numai din 19 mireni, despre carea se luá si protocolu prin d. F. Florianu alesu notariu ad hoc; se citi si unu memorialu adresatu càtra preasant'a sa d. metropolitu. Cuprinsulu acelu memorialu fu combatutu *numai* de doi insi; *toti* ceialalti membri l'au incuventiatu. Ci despre acelu memorialu altadata. Acumu fia deajunsu a scí numai atát'a, cà acelu memorialu nesubsternutu atunci la metropolitulu se prefacù mai tardiiu in celu inpartasitu aici.

B.

Órele canonice,

seau incátu obléga legea breviariului pre clerulu gr.-cat.?

Inainte de ce s'ar determiná, cà incátu obléga legea breviariului pre clerulu gr.-cat.? avemu de a premite notiunea óreloru canonice si a canóneloru, ce obléga clerulu spre recitarea breviariului, cá asia din genuin'a notiune a óreloru si a legiloru obligatórie se se póta deduce mesur'a obligamentului.

Numele rogatiuniloru si a laudelor, indatinat a se recitá prin ministrii beserice, e triplu: 1) Se dicu „rogatiuni *canonice*“, precumu le numescé Casianu (lib. 2. cap. 9.), si acést'a numire este cea mai comuna; seau se chiama si rogatiuni orarie, dupacumu se afla la Beda (comment. in Luc. c. 8.) si la toti auctorii, cari scriu despre órele canonice; seau se dicu inca si óre canonice. Si acést'a pentrucá dupa canóne si dupa regulele santiloru parinti se recitáu in óre anumite; ori pentrucá din prescripulu canóneloru erá óre propriamente destinate, in cari diu'a nóptea se decantáu psalmi in beserica; ori s'au pronumitu óre canonice v. s. d. regularie si de aceea, pentrucá dupa marturisirea lui Turrecre-

mata (cap. 16 Reg. d. Bened.) decátu ss. parinti regulatu s'au observatu. Deunde Casianu cartea sa a 2. despre rogatiuni o-a inscriu: „De canonico nocturnarum orationum et psalmorum modo,“ eara a 3. carte: „De canonico diurnarum orationum modo.“ — 2) Se numescu aceste rogatiuni „oficiu *ddiescu*,“ seau, ceea ce e totun'a, la s. Benedictu se chiama „opulu lui Ddieu,“ despre carele dice: „La ór'a oficiului ddiescu, indata ce vomu fi auditu semnalulu, lasandu la o parte oríce amu avé in mani, cu cea mai mare iutiéla se grabimu; . . . deci opului lui Ddieu nemica se nu se preferésca,“ in care locu se vedu ambele numiri. Ear caus'a acestoru este, cà in cestünat'a forma a rogatiunei se cuprinde aceea, ce suntemu detori a implini fácia cu Ddieu; de órace a ne rogá si a laudá in totu tempulu si in tóta ór'a pre Ddieu e oficiu propriu alu crestiniloru, dara maicuséma alu clericiloru si calugheriloru. — 3) Se dicu in fine laudele din vorba „oficiu *besericescu*,“ parte càci prin auctoritatea prepusiloru beserice si a statoritu, parte càci clerului seau ministriloru beserice e prescriu cá unu oficiu specialu, ceea ce marturisesce s. Ambrosiu (lib. 1. offic.), dicundu: „Officium enim ab efficiendo, quasi efficium, quòd sit illud, quod quemcunque pro conditione suae personae facere deceat.“

Usulu celu mai de demultu alu acestui oficiu la calugheri lu-amintescé Philo, unde vorbesce despre acei therapeuti seau monachi alesandrineni, cari in a. 60 fure asiediati de s. Marcu evang. „Exstant, dice, hymni inter sacra canendi a stantibus,“ si „Nocte canebant hymnos ad auroram stantes“ (Esista inmuri destinate spre a se cantá standu sub liturgiá. Nóptea cantáu inmuri, standu càtra resaritu.) Psalmii i numescé inmuri, si totodata psalmuirea de nópte aréta a se fi faculu standu in petióre. — Asia si s. Atanasiu (de virgin.) indémna graindu: „La médianópte te scóla, si standu di psalmi, câtu poti.“ — Eara s. Chrisostomu (hom. 14. in I. Tim.) scrie: „Candu inainte de reversatulu dioriloru cocosiulu canta, parasindu somnulu cu totii se scóla cu reverintia, desceptati fiendu de maimarele seu, si infaçisandu-se in santulu choru, numaidecátu estin-diendu-si manile canta impreuna inmuri sante;“ vorbesce adeca despre calugherii siriani, cari nu numai standi in petióre ci inca si cu manile estinse psalmuiáu, — ceea ce adeveresce asísiderea si Casianu (cart. 2. c. 7. de discipl. rog.) despre calugherii egipteni.

Din tóte acestea, adeca atátu din notiunea óreloru canonice câtu si din marturisirea lui Philo, Atanasiu si Chrisostomu, se vedescé lamuritu, cumca órele acestea la inceputu se recitáu numai prin monachi. Luminatu se vede ast'a si din dis'a santului Ioanu g.-d.-a. „se infaçisédia in s. choru“ (adstantque sacro choro); cà déca ar fi fostu in usantia recitarea acést'a si la preotii mireni, atunci seau ar fi disu „ne infaçiosiám“ seau „se infaçiosiédia in s. choru cá si la noi;“ ci intr'atát'a nu dice ce-va aseminea, câtu inca din contecstulu locului citatu órecumu se pare, cà repórta lucru de elu inca nevediu. — Dara fiendca episcopii atátu la apuseni câtu si la orientali se alegeáu din cet'a calugherésca, usant'a calugherésca de a recitá psalmii l'au introdusu si in clerulu seculariu, carea apoi in virtutea canóneloru mai multoru sínóde s'a prescriu de obligata. Asia can. 4 alu sinodului IV. de la Cartag. decide: „Cá clericului, carele afara de starea anormala a trupului seu (absque corpusculi sui inaequalitate) lipsescé de la preveghiari, se i-se subtraga léf'a.“ Eara can. 4. alu sinodului venticianu a statoritu: „Cá déca vreunu clericu, despre care

sc scie că e acasa (quem intra civitatis suae muros manere constiterit), se va află a fi remasu de la laudele de demanția fora caus'a probabila a cutarui morbu, siepte dile se se eschida de la inpartasirea la stipendie seau léfa." Can. 17 alu sinodului IV. din Lateranu inca „demanda strinsu in virtutea ascultarei, cá clericii oficiulu ddiescu, celu de nópte cá si celu de di, precátu i va ajutá Ddiu (quantum eis dederit Deus) se-lu celebredie cu serguintia si devotiune." Apoi sinodulu V. din Lateranu sub Leonu X. in sies. 9. a detiermuru: „Cá oricine avendu vreunu beneficiu inpreunatu seau neinpreunatu cu pastorirea sufleteloru, déca in tempu de siese luni de la capetarea beneficiului, fora nici o piedeca legiuita (cessante omni legitimo impedimento), va lipsí a recitá oficiulu divin: unulu cá acel'a se piérda fruptele beneficiului dupa mesur'a tempului si a intrelasarei, si acelea cá prenedreptu castigat se fia detoriu a-le intórce ori in folosulu edificateloru beneficiului ori intru elemosina seraciloru; eara de va urmá si dupa admonitiunea legitima a remané in acea negrigire a oficiului, prin insa-si fapt'a lui se se lipsésca de beneficiu, deórace beneficiulu se dá pentru oficiu."

Vigórea acestoru canóne depinde de la conditiunile adause: „absque corpusculi sui inaequalitate," „si cum intra civitatis suae muros manere constiterit," „sine probabili excusatione aegritudinis," „quantum eis Deus dederit," „cessante omni legitimo impedimento;" precumu si s. Ambrosiü mai susu díce: „Quod quemcunque pro conditione suae personae facere *deceat*," si nu *debeat*." Asiadara clericii, cari nu se afla in statulu normalu alu recerintiei trupului; clericii, cari-su morbosi; clericii, cari nu se afla a casa; clericii, cari sunt inpiedecati, in poterea acestoru canóne nu-su deobligati a recitá órele canonice, cu atátu mai vertosu, dupa-ce s. Ambrosiü estu lucru lu-judeca pentru fiacine — dupa conditiunea persónei sale — de cuviintiosu, ma nu de obligatoriu.

Acumu luandu cátra aceste opiniunea lui Suarez (l. 4. de hor. c. 16. n. 4., in Breviar. scriptur. t. 2. p. 521.), — unde díce: „Clericii chirotoniti nu se obléga prin dreptu ddiescu la recitarea vreunui oficiu divin; si de acést'a parere e si Panormitanulu, Silvestru Armilla, si altii, pre cari i citédia Suarez in loculu laudatu. Argumentulu acestei opiniuni e: cá dreptulu acést'a ar trebui se fia seau positivu seau naturalu; cumca nu e *positivum* se vede de acolo, cá nu se afla nici in traditiunea apostolésca; cumca nu e *naturalu* se vedesce din aceea, cá altmintrea cu cátu mai santu e ordulu, cu atátu mai mare ar trebui se fia obligarea la mai multa rogatiune, cece ce nu e adeveratu, fiendca episcopulu in poterea ordinatiunei sale nu e detoriu a se rogá mai multu decâtu presbiterulu, nici presbiterulu mai multu decâtu diaconulu, nici diaconulu mai multu decâtu ipodiatonulu. Apoi desí concedemu, cá clericii chirotoniti in poterea statului seu mai cu deosebire sunt detori a laudá pre Ddiu; totusi singuru numai din ast'a se pare a nu se poté evinge dupa Suarez l. c. n. 6., cumca ei in poterea dreptului ddiescu aru fi obligati in tóta diu'a a recitá ce-va; deórace e certu, cá pre Ddiu si cu mintea a-potemu laudá," — asta parere a lui Suarez considerand'o, rigórea legiloru breviariului se scaresce. Si togm'a in intielesulu cuventeloru mai din urma ale locului acú citatu graesce si apostolulu I. Cor. 14, 15: „Rogá-me-voiu cu spiritulu, róga-me-voiu si cu mintea; cantá-voiu cu spiritulu, cantá-voiu si cu mintea;" cece ce intaresce si s. I. Chrisostomu (omil. 4. de poenit. et

orat.) dicundu: „E de ajunsu singuru cu anim'a a strigá si a jerfi lácreme," si eara: „Sunt forte multi, cari respica omiie de viersuri in rogatiune, dicundu: „Domne, dà-mi sanetate trupului; dà-mi pre de dóue ori atáte averi, decumu am; resbuna-me asupr'ainimicului meu," cecece e o necalitura cumplita. Dreptce lasandu tóte acestea, trebue se ne rogámu cá publicanulu celu ce dícea: Domne indurate spre mine peccatosulu! si Elu scie, in ce tipu e de a ti-se ajutá. Pentrucá cercati, díce Elu, mai antáiu imperati'a lui Ddiu, si acestea tóte vi se voru adauge vóue." — Deci obligatiunea se póte modificá.

Pelagiü, telcutoriuulu cutarui Grecu nenumitu, repórta (libell. 10. n. 10.), cumca „cutari au intrebatu pre s. Macariu abatele, dicundu: Cumu trebue se ne rogámu? Si betranulu le-a respunsu: Nu-i de lipsa a grai multe in rogatiune, ci a estinde desu manile si a díce: Dóme, precumu vrei si scii, indurate-te spre mine! Eara de se apropia reshoiu, a díce in eugetu: Ajuta-me! — Si acceasi díce si I. Christosu la Mat. 6, 7: „Eará candu ve rogati, nu graireti multe cá pagani, cá le pare cumca intru multa vorb'a loru se voru audí, deci nu ve asemenati loru; drept'aceea asia se ve rogati: Tata-lu nostru sel;" eara rogatiunile lungi le repróba la Mat. 23, 14 graindu: „Vai vóue carturariloru si fariseiloru faciarnici, cá mancati casele veduveloru, facundu rogatiuni lungi intru faciarnicia; pentru acést'a veti luá mai multa osenda." — Asiadara oficiulu divin se póte substitui rogatiune mai scurta. —

Precumpenindu astfelu urdirca si conditiunata oblegare a legi breviariului, nici pre dreptulu positivu ddiescu nici pre celu firescu basate, si in intielesulu santei scripture cumu si dupa parerile santiloru parinti altmintrea suplinivere: urmédia, cá deobligamentulu legi breviariului nu póte fi in privinti'a preotiloru mireni neschimbaveru, cu atátu mai vertosu nu, cáci „santele orduri preotiesci, graindu absolutu, in respectulu institutiunei loru nu tindu si nu privescu la persolvirea órecarei rogatiuni esterne, ci la faptele ordului, adeca la preotire si la jerfire, diaconatulu si subdiaconatulu la sierbitiuri proportiunate acestoru orduri, cari tóte sunt desclinite de recitarea oficiulu ddiescu" (Breviar. scriptur. t. 2. p. 522.); si eara cu atátu mai vertosu nu, déca vomu recugetá cele ce se dícu totu acolo, cumca „clericii chirotoniti la recitarea oficiulu divin in fiacare di se obléga numai prin dreptulu omenescu-ecclesiasticu," — prin urmare jure humano-ecclesiastico se potu si desobligá. — Si dóra a sentitu recerinti'a ast'a conciliulu tridentinu coadunatu spre reformarea disciplinei besericesci „in capite et membris," dupa-ce in editiunea acteloru tridentine facuta de Filipu Chiffletius in scar'a lucruriloru (index rerum) sub titul'a „parochi officium" dintre oficiile parochului recitarea breviariului e lasata de totului afara, si numai in sies. XXIV. de ref. cap. XII. se deobligá spre acést'a dintre preotii mireni canonicii.

Deci privindu afacerile cele multe ale clerului seculariu preste totu, dar mai alesu ale clerului celui casatoritu, carele — adesu apesatu de sórte, prelanga multe neajunsuri si subsistintia suptirica, constrinsu a-si castigá cu sudórea fației sale mediele vietiei, constrinsu prelanga oficiulu seu celu santu a se ingrigí de famili'a sa, demulteori scolatu din somnu spre complinirea órecarei functiuni spiretuali, — nu incéta a port'a sedufulu si greutatea dílei pana-ce apune sórele, cá ear se resara aflandu-lu ocupatu cu trebi atátu besericesci cátu si familiare; si apoi decum'va in asia giurstári nu si-

inplinesce órele canonice pentrucà nu prisosesce la tóte, óre cu dreptu va fi reputatu de nepasatoriu in privinti'a legiloru? Oh! nu; ci este de a se recunósce, cumca ministeriulu besericescu si tóta gubernarea besericea nu este efemera inventiune umana, ci este institutul lui Christosu, carele destulu cà inpuise preotiloru sarcin'a inca si umeriloru angeresci infricosiata, togm'a de nu se voru mai ingreuná si cu recitarea breviariului; mai alesu dupa-ce unu sufleriu, si cudeosebire celu casatoritu, in privinti'a amarei sale sórte si in interesulu familiei sale recurge preadesu càtra Tata-lu indurari-loru si „orat Patrem in abscondito.“ Mat. 6. — La gelnic'a ast'a icóna a starei clerului seculariu gr.-cat. uitandu-me si din propri'a-mi esperintia cunoscundu criticele lui inpregiurári, me incumetu a-mi descoperi individual'a mea convingere: cumca legea breviariului pre clerulu gr.-cat. numai intr'atát'a lu-obléga, incátu póte acelei satisfice, si nu mai departe; càci „ad impossibilia nulla datur obligatio.“*)

Semlacu 1866.

Ignatu Balcu de la Bistr'a, protopopu gr. c. emer.

Protopapadichi'a lui P. Maioru.

(urmare.)

§. 30.

XI. privilegiu protopopescu este: cá se fia aoperatori.

Erá mai demultu pre la episcopie si *aperatori*, latinesce „defensores“, grecesce *ἐκδίκαι* dísi, a caror'a deregutoriá erá a aperiá drepturile si privilegiurilo besericiloru, a preotiloru si a tuturoru facioloru besericesci. Acestu titulu Codinu Curopalat'a in cartea cea despre deregutoriile besericea in pentadea 6. lu-dá protopopulu, dicundu: „Protopopulu antáiu aoperatoriu in altariu, e alu doilea dupa arhierou.“ Si catastichulu deregutoriiloru san-tei si marei besericea la Abert díce: Protopopulu e pusu se aperi privilegiurilo besericea, tienendu loculu arhierou in beserica.“ Si insu-si Abert la partea 10. a liturgiei inserenarea 5. díce: „Protopopulu dara dóue deregutorié are, un'a de chirotonia, adeca cu episcopulu se sierbésca celea ddiesci, alt'a de potere, dreptu-rile si privilegiurilo besericea se la aperi si se le isbendésca; deunde invetiámu din respunsurile lui Ioanu episcopulu Chitru-lui, cà protopopulu nu arareori este obicei u a se face urmatoriu arhierou.“

Tóta deregutori'a aoperatoriului in tier'a nóstra este prelanga protopopi. Deunde protopopii aperi locurile si mosiele besericesci de orice asupréla, carca s'ar potó intemplá, de decime, de portia etc. Asemenea aperi preotii si tóte faciile besericesci fiascecare in protopopiatulu seu asupr'a celoru, ce in orice chipu i asuprescu, precumu si tóte drepturile si privilegiurilo celea besericesci, cá nicicumu se nu se vateme, ci precumu sunt prin ss. canóné, prin legile tierci si prin preinaltele imperatesci oronducele seu prin indelungatulu obicei daruite, si de obsce si de osebi nesmintite se remana si se se tiená.

Affámu cara-si alta deregutoriá a aoperatoriului la can. 23 a sinodulu de la Calcedonu, carele díce: „A venitu la urechile santulu sinodu, cumca unii clerici si calugheri, caror'a nemica nu s'a poruncitu de la episcopulu seu si aórea sunt despartiti de impartasirea lui, se dueu la imperatése'a cetate a Tierigradulu

si intru aceea multa vreme intardia, facundu galcevo si turburandu statulu besericescu, si strica casele unor'a. Drept'aceea a asiediatu s. sinodu, cá acelor'a mai antáiu se lo spuna aoperatoriulu preasantei besericea a Tierigradulu, cá se ésa din imperatése'a cetate; eara déca fora de rusine voru remané intru acelea-si lucruri, aoperatoriulu si fora de voi'a loru se-i scótia afara, si se se întórca la locurile sale.“ Drept'aceea si cá aoperatori facu aceea protopopii, de nu lasa prin tienuturile sale se sebovésca preoti si calugheri pustii, ci-i alunga afara. Si pentru calugheri, fiendca acei'a mai multa stricare facu cu faciértele sale, si porunci osebite sunt date protopopiloru, cá necicumu se nu-i sufora prin tienuturile sale, ba si din monastiri inca pre cei straini si pricinuitori de galcéva se-i alunge.

Eara-si in codiculu lui Iustinianu imperatulu la cartea I. tit. 3. leg. 42. num. 2. altu dreptu inca se dá aoperatoriului. „Pentru aceea, díce, in totu chipulu poruncimu, cá clericii se faca rogatiune, si se-i cerce iubitorii de Ddiu, cari voru fi opiscopi, si doui preoti in tóte besericele, si acoel'a, care se chiama archos seu exarchos, si aoperatoriulu: si acei'a, cari nu se voru affá fora vinovatia sebovindu in sierbitiuri, se se puna afara de cleru.“ Nunumai dara cá urmatori scaunulu episcopiloru celoru de sate, ci si cá aoperatori protopopii cércá, óre preotii cei din tienuturile sale sierbescu liturgi'a in tóte dominecele si in serbatorilo celea legate? si facu totdeun'a in dílele acelea cazanii, prin cari se-si invetie poporulu detori'a, carea o are omulu càtra Ddiu, càtra sine si càtra altii, cu dovedi dupa preceperea poporulu intogmite din legile firei, din scriptur'a cea de Ddiu insuflata si din ss. canóné fora lenevire culesé?

Din firea aoperatoriei, carea au protopopii, urmédia, cumca de voru vedé pre arhierou, cà dóra drepturile si privilegiurilo clerului prin reutate (care Ddiu se ferésca!) le prepadesce seu prin órece a lui lenevire se micsiorédia, au dreptu protopopii, cá arhierou se-i aduca aminte, cu cuvenintia se-lu dogenésca, si pagubirea clerulu nicicumu se nu-o concéda.

§. 31.

XII. privilegiu protopopescu este: a dá canonu in faci'a besericea si acel'asi a-lu iertá.

Erá in vécurile celea mai demultu obicei in beserica, cá pentru pecatele celea altor'a cunoscute canonu seu pocaiénia in faci'a besericea se se dee celoru gresiti. Si patru trepto de canóné erá: trépta I. cumu se diceá a *plangerii*, pentrucà inaintea usieloru besericea, nu numai a preotiloru ci si a mireniloru, ingenunchiandu se rogá cu lácreme, cá se se róge lui Ddiu pentru dinsi si prin pocaintia cara-si se se primésca la impartasire. A II. trépta erá a *audírei*, pentrucà acesti'a se eliberá in beserica a intrá si a audí celea ce se seversia, inpreuna cu cei chiamati, adeca cu cei ce se invetiá credinti'a si se gatiá cá se primésca tain'a botediului, pana candu strigá diaconulu „cei chiamati estii!“ si atunci inpreuna cu cei chiamati trebuia se ésa din beserica, nu se ingadiuá la slugiba cu credintiosii. A III. trépta erá a *ingenunchiarei*. Acesti'a dupa-ce esiau cei de a dóu'a trépta mai remaneau in beserica, si ingenunchiandu li-se citiáu rogatiuni, apoi si ei esiau. A IV. trépta erá a *starei inpreuna*. Cei din acést'a trépta erau volnici a stá cu credintiosii la tota slugib'a, numai cátu nule erá iertatu a se cuminecá. — Prin aceste trepte mai in multi ani cu lácreme, cu ajunu, si alte multe necasuri portandu, pliniá canonulu seu pocainti'a cea in faci'a besericea cei ce gresiau in vécurile cele vechi, precumu multe canóné despre treptele acestea pomenescu.

La noi si asta-di se tiene pocainti'a cea in faci'a besericea pentru unele pecate grele obscei cunoscute, inse numai trépta cea d'antáiu, adeca ingenunchia gresitulu inaintea usieloru besericea in haine smolite inbracatu si se róga cu umilintia la totu clerulu si poporulu, cá se-lu ierte si se se róge lui Ddiu pentru dinsulu. Acést'a o face intr'o domineca seu in trei, eara altu canonu plinesce dupa aceea in taina, precumu i-va ronduf duhovniculu, si

*) Pap'a Benedictu XIV. in constitutiunea „Eo quamvis“ díce, cá pentru preotii gr. catolici nu esiste lege espresa si obligatiune stricta, ci numai dátina laudabila (laudabilis invaluít consuetudo,) de a recitá oficiulu óreloru canonice. Altcumu si noi amu fi de parere modesta, cá ar trebui se se decida si pentru noi „synodaliter“ mesur'a obligatiunei in acestu respectu, firesce cá cu netrecuta privire la starea clerulu nostru si la acea inpregiurare, cá noi nu avem „breviariu,“ adeca oficiu ddiescu scurtatu. Red.

asia se primesce cara-si in beserica si la impartasirea tainelor. — Deci puterea acésta de a pune canonu seau pocaintia in faci'a besericeii este a protopopiloru in tienuturile sale, precumu si a mai scurtá canonulu seau pentru grele cause si de totu a-lu iertá, care feliu de iertare se numesce la latini „indulgentia.” De acestu feliu de iertári multe cetimu pre vremea santului Ciprianu archiepiscopului de la Cartagenu in Afric'a.

§. 32.

XIII. privilegiu protopopescu este: a ronduí ceteti si ipodiáconi.

Precumu mai susu §. 9. am aretatu, cá chorepiscopii seau episcopii cei de sate aveáu putere a ronduí ceteti si ipodiáconi in besericele celea loru supuse: asia la noi fiascecarele protopopu are putere in fiascecarele beserica din protopopiatulu seu a ronduí ceteti seau cantareti si ipodiáconu, carele macarca acumu nu se chiama ipodiáconu, ci fetu besericescu, totusi aievea este, cá tóta slugib'a ipodiáconului acel'a ó plinesce si tóte drepturile ipodiáconului le are.

Ride cine-va aici si díce: cumu se face protopopii nóstrii ceteti si ipodiáconi? devreme-ce macarca punu cantareti si feti, carii inplinescu sierbitiulu cetetiului si alu ipodiáconului, totusi pre acé'a nu i chirotonescu, adeca nu le punu manile; deunde nici nu se potu cunosce acé'a a fi ceteti si ipodiáconi, nici nu facu protopopii ceteti si ipodiáconi. — Ci acé'a cu risulu si-aréta nebun'á sa, adeca nescienti'a sa, cumca precumu acum'a protopopii facu ceteti si ipodiáconi fora chirotonia: asia si chorepiscopii fora chirotonia in vécurile celea demultu puncau ceteti si ipodiáconi, devremece in vécurile acelea unii cá acé'a clerici nicicum nu se chirotoniaú, numai cátu se puneáu si se numiaú. Veditu este acésta din can. 5 a sinodului IV. de la Cartagenu, carele díce: „Ipodiaconulu, carele se ronduesce, pentrucá iea punerea maniloru, se iee blidulu din man'a episcopului golu si pocalulu golu, cara din man'a archidiaconului urciurulu cu ap'a si stergariulu.” Si s. Vasilie celu mare, carele pre toti cei mai diosu de diaconu clerici si pre carii are putere chorepiscopulu a-i face i-numesce sierbitori, precumu se vede si din epistol'a 84. cea cátra chorepiscopi, pre toti acésti'a, dísei, pre ipodiáconi, pre ceteti i-díce cá sunt achirotoniti, adeca nechirotoniti seau fora punerea maniloru facuti; véda-se epistol'i'a 3. din cele canonicesci, care este n. 17 in canonulu 18, unde asia scrie: „Incátu-i pentru clerici, fara osebite canónele au aretatu, o pedépsa poruncindu a se dá celoru caduiti, scóterea de la sierbitiu, ori voru fi in trépta ori si in sierbitiu, carele fora punerea maniloru se dá se fia.” Singuru din cei mai demultu tainuitulu nascocitoriu alu rondueceloru celoru ce se dícu apostolicesci poruncesce, cá si ipodiáconulu si toti cei alalti cu punerea maniloru se se face; ci mai demnu de credintia este marele Vasilie, decátu acelu tainuitoriu si multu mintiuosu nascocitoriu, precumu la tóta lumea celoru invetiati este cunoscutu, pentru carea a si lapedatu acele rondueci canonulu 2 alu sinodului de la Trul'a, dicundu: „Acestea rondueci pentru zidirea si bunastarea turmei crestinesci dupa cuvenintia le-amu lapedatu.”

Eara candu a inceputu acelu obicei, cá si clericiloru celoru mai diosu de diaconu se li-se puna manile, nu scimu, fora despre ceteti aflámu antáiu in can. 14 a saborului VII. a tóta lumea, carele díce: „Luminatu este, cumca intru tóta preoti'a trebue se se tiena rondú, si placutu lui Ddieu este a tiené cumu se cuvine ronduecele preotei; drept'aceca fiendca vedemu pre unii de prunci luandu tunsórea clericiei, pana inca nu ieau chiroton'á cetetiloru de la episcopi, si in beserica pre amvonu cetindu, si acésta neanonicesce facundu: prin canonulu acésta poruncimu, cá acésta se na se face, si acésta si la calugheri se se tiena; era chiroton'á cetetiului in monastirea sa numai fiascecarui egumenu este iertatu a o face, déca egumenului episcopulu i-a pusu manile la egumen'á lui si este si elu preotu; aseminea din obiceiulu celu vechiu chorepiscopii cu concessiunea episcopului prin punerea maniloru

trebue se face ceteti.” Dintru aceste cuvente depre urma, cu cari poruncesce canonulu cá „chorepiscopii prin punerea maniloru trebue se face ceteti”, eu culegu, cá chorepiscopii si pre vremea sinodului VII. a tóta lumea faceau ceteti fora punerea maniloru; pentr'aceca poruncesce canonulu, cá chorepiscopii prin punerea maniloru trebue se face ceteti.

Prin partile nóstre, macarca acumu-disulu canonu poruncesce, cá nimene fora punerea maniloru seau fora chirotonia fiendu se nu citésca in beserica pre amvonu, totusi nice ceteti nice ipodiáconi de cei cu chirotonia prin beserici nu avemu, fora cari se ronduescu fora de punerea maniloru de la protopopi, cumu mai susu s'a dísu, dupa obiceiulu vécuriloru celoru mai de antáiu, candu eráu in flóre chorepiscopii. Punu-se adevratu si la noi manile cetetiului si ipodiáconului de la episcopu; inse acé'a nu remanu ceteti seau ipodiáconi, ci indata se chirotonescu si diaconi si preoti. Deunde niciodinióra ceteti seau ipodiáconi de episcopulu chirotoniti nu avemu, fora dóra de pentru vreo intemplare grea si rara nu voiesce episcopulu a-i chirotoni preoti; si atunci, de nu se voru ronduí de protopopulu la vreo beserica, remanu cá mireni.

Deci togm'a de ar fi fostu obiceiul porurea, cá chorepiscopii se face ceteti si ipodiáconi prin punerea maniloru, acestu alu nostru obicei, cá nu avemu ceteti si ipodiáconi chirotoniti, ar fi indestulatu a aréta, cáce protopopii nostri acumu nu chirotonescu ci fora chirotonire punu ceteti si ipodiáconi, si cumu pentru aceea nicecumu n'ar fi intru aceea protopopii mai diosu decátu chorepiscopii cei de demultu. Precumu si pentru aceea, cá protopopii nostri nu facu esorcisti (exorcistae), adeca cari se aiba putere a ceti blastemele, precumu odinióra faceau chorepiscopii, nu urmédia se fia mai puçinu protopopii nostri decátu chorepiscopii cei de demultu; devremece pre la noi acumu acésta slugiba nu este osebita ci inpreunata cu preoti'a, si deodata cu preoti'a se iea de la archiereu.

(va urmá.)

Statulu si stramutarile religiu- giunarie ale Romaniloru din scaunulu Mediásiului.

(finca.)

XVI. Si o l' a.

Comunitatea romana din Siol'a fiendu gr. or. in seclulu trecutulu erá fora beserica si fora parochu, si dupa impregiurári s'a afiliatu parochieloru vecine, mai antáiu la Agurbiciu apoi la Copsi'a-mica, si sierbiá celea sante in case private. Inse la a. 1787 li s'a datu libertate la cas'a de oratoriu avuta se redice campana, si la a. 1798 se-si face o besericutia de blane.

La a. 1802 s'a asediatu parochu ordinariu neunitu, si s'au apucatu a zidi beserica de piétra maicuséma dintru ale sale, carea la a. 1807 o-au si ispravitu. Inse la a. 1823 trecundu acestu parochu cu o parte a poporului la unire, l'au scosu din beserica propria poporeni si cei remasi gr. orientali, si asia s'a strimtoritu a sierbiá cultulu s. in cas'a sa. Eara neunitii si-au adusu altu parochu; ci si acésta la a. 1828 s'a intorsu la unire cu ai sei, si la a. 1834 morindu fundatoriulu unirei a remasu acestu dinnou-unitu singuru pastoriu poporului intregu.

Acésta cu poporulu consolidatu la a. 1842 a derimatu materialulu besericeii din çimterimu, si in satu in loculu celu mai frumosu si mai cu védia a redicatu o beserica marétia de 12° in lungu, intru a carei turnu se afla trei campane, un'a de 1 cent. si dóue mai mici. Langa beserica la a. 1847 s'a redicatu scóla de zidu in genulu

seu de frunte; la a. 1851 s'a cumparatu casa parochiala de zidu cu tóte incaperile ei, eara-si langa beserica; s'a dobenditu si portiune canonica, si asia poporul descéptatu sub scutulu unirei si-a intemeiatu o parochia de rondulu d'antâiu pusa in stare buna. „Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur“.

XVII. Freu'a.

Romanii freuani in vechime, dupa sórtea veciniloru sei, fiendu neuniti n'au avutu beserica nici parochu, ci au fostu afiliati la parochia din Copsi'a-mica, si câteodata veniá parochulu de acolo de le tieneá rogatiune in siura. Inse la a. 1785 dupa publicarea decretului tolerantiei cu grab'a, cá cei seteosi, si-au claditu o besericutia de lemnu si intru acést'a au remasu pana la a. 1826.

Atunci o parte de poporu s'a dechiaratu pe sine unitu, si cu decretu gubernialu s'au impartitu asia, cá unitii se aiba besericutia, eara neunitii scól'a redicata cu poteri impreunate.

Si unitii au suferitu pe gr. orientali alternatim in beserica, pana candu acést'a la a. 1832 si-au redicatu alta nóua de zidu acoperita cu tiegle. Dar si unitii la a. 1836 si-au claditu beserica de piétra in loculu cei de lemnu, si acumu in Freu'a se afla dóue beserice langa olalta si o scóla gr. or. in stare slaba. Unitii au dobenditu portiune canonica, gr. orientali nu; unitii au locu de casa parochiala, gr. orientali nu au. Si asia nici unii nici altii, fiendu toti Romani si de o religiune, pentru deosebirea confesiunei nu sunt intemeiati spre propasire.

XVIII. Agurbiciu.

Comunitatea romana din Agurbiciu la adunarea cea mare din Alb'a-Iuli'a avendu deputatii sei, a primitu unirea la a. 1700, si in a. 1702 a si facutu beserica de lemnu afara de satu intr'unu locu atunci romanticu, incungiuuratu de paduri vechi, acolo unde acumu se afla beserica cea gr. or., care locu acumu e aratoriu fora nici unu semnu de padure („tempus edax rerum!“), si inpregiuurulu besericeii au pusu 7 bradi, cari au crescutu frumosu, si cá se remana neatinsi s'a lasatu in gur'a poporului acea pia credintia, cumca la acesti bradi in reversatulu dioriloru se coboriá angerii lui Ddieu si cantá chori armonice, de esiá omenii si i ascultá. Din acei 7 bradi trei, cei remasi la a. 1849 de frigulu celu mare, s'au uscatu, si asia vechia pietate cátra acestu locu a apusu.

Amorul religiunei in graba a stramutatu beserica cea de lemnu in alt'a de piétra, cea mai vechia in genulu acést'a in scaunulu Mediásiului, si intru acést'a a fostu poporul in pace pana la turburarile militariei din a. 1765 si din cei urmatori ani, candu pre cei ce au primitu arme i-au stramutatu de aici la Vestemu; eara cei remasi, cá se scape de arme si de stramutari, au trecut la neunire si asia beserica s'a inchisu, eara portiunea canonica a remasu pustia si poporul amblá retacindu prin siuri si case private; pana candu amatoriulu de omenime marele imperatu Iosifu II. trecundu prin Agurbiciu, la rogarea poporului a deschisu beserica „spre folosire“ pana candu s'ar intórce la unire, eara portiunea canonica o-a impreunatu bunuriloru comune ale satului, pana ce órecandu s'ar formá parochia unita acolo.

Asia poporul a remasu dormitandu pana la a. 1823, candu parochulu adi funginte Demetriu Dopu, carele e nepotulu celui d'antâiu parochu neunitu din Agurbiciu, l'a provocatu la unire; o parte de poporu l'a ascultat, ci o parte de fric'a traditiunala din seclulu

trecutu, cá se nu fia stramutati airea, au remasu in neunire, socotindu-o cá unu scutu asup'a stamutarei din loculu nascerei.

De atunci acei uniti si-au redicatu beserica nóua de piétra in satu la loculu celu mai frumosu, lasandu celoru gr. orientali cea vechia si afara de satu, si cu procesu de 24 ani pe la in. guberniu si pe la in. curte portatu au dobenditu la a. 1847 portiune canonica, inse nu cea vechia buna si mare, ci alt'a mai slaba; ear acumu in a. 1851 au dobenditu si locu de scóla, si aru fi si bani gat'a din dobendile pausiale cá se se zidésca scóla, inse parochulu gr. or. nu voiesce cá ai sei se se impreune cu unitii, si asia in gratia acelor'a se inpedeca si unitii si se slabesce propasirea si aici. — Asia dórescu si pescarii, se fia ap'a turbure, cá se póta vená pesce.

XIX. Sieic'a-mare.

In Sieic'a-mare din vechime a fostu poporul impartitu in uniti si neuniti, si nici unii n'au formatu parochia, ci au fostu afiliati, unitii la Caltvaseru, eara neunitii la Bórt'a. Asia slabiti intre sine n'au avutu beserica nici unii, ci ambelor parti parochii din matre le tieneá sierbitiulu santu in siuri, — candu de fric'a Sasilorulu in poterea braçiuului Romaniloru, cari cu baçie inarmati i incungiuurá, incredintiati, sierbiá celea sante.

Preurma unitii sub imperatés'a Mari'a Teresi'a au andresnitu de si-au redicatu o besericutia de lemnu; ci Sasiu locali li o-au sigilat, cá se nu andresnésca a sierbí intr'ins'a. Deunde a urmatu, cá la rogarea parochului si a poporului a venitu escel. sa episcopulu Gregorie Maioru in facia locului si le-a dessigilat-o, cá se sierbéscá liberu intr'ins'a.

Ci totu atunci cei ce au primitu arme trebuindu a-se mutá la Vestemu, cei remasi fiendu maicuséma neuniti, au cuprinsu beserica, si pre uniti, cu numarul numai 7 familie remasi, i-au scosu cu putere dintr'ins'a.

Acesti puçini uniti si-au claditu deosebi beserica pe fundamentu de piétra, redicata pe stelpi si cu caramide zidita, carea a tienutu pana la a. 1847, candu acumu inmultindu-se unitii dinnou au redicatu alta beserica demna de numele acést'a, de 12° in lungu, acoperita cu tegle si intogmita dupa form'a cei din Siol'a; au redicatu casa parochiala; au dobenditu portiune canonica, si in a. 1852 au dobenditu si locu de scóla, si e sperare, cá si aceea in primavér'a viitória se va cladí.

Eara gr. orientaliu inpuçinandu-se, mai ambla in beserica cea batrana, si sunt cá o unélta infrenatória asup'a consolidarii si a propasirei comune.

XX. Hasagu.

Comunitatea romana din Hasagu din vechime a fostu despartita intre uniti si neuniti. Unitii erá afiliati la Siorostinu, si in loculu unde e acumu beserica gr. or. au avutu oratoriulu seu de scanduri intemeiatu; eara cei neuniti aduceá perondu pe preotii din Veseudu si Lómnesiu de le sierbiá in siura sierbitiulu santu.

Din uniti o parte, carea a primitu arme, s'a stramutatu la Vestemu; eara cealalta s'a impreunatu cu neunitii locali si de la imperatulu Iosifu II., candu a trecut prin Sieic'a-mare, au dobenditu libertate, cá se-si redice beserica si se-si tiena parochu in satu; si asia de la unu margineanu de la Gur'a-riului au dobenditu pomana lemne de bradu, cá se-si redice beserica, pe carea apoi la a. 1825 o-au stramutatu in alt'a

de piétra, carea se afla acumu totu pe locul celu vechiu unitu.

La a. 1830 parochulu de fačia I. Vintila a renoitu unirea acolo, si nepotendu capetá locu indemanatu de beserica, a cumparatu cas'a unui poporanu in midiloculu romanimei si o-a straformatu in beserica. Ci pana nu se voru inpuciná discordiele din midilocu, nicii unii nu potu ajunge la inaintare insemnata.

XXI. Sieie'a-mica.

Poporulu romanu din Sieie'a mica s'a tienutu in vechime de confesiunea gr. or., si a fostu fora beserica si fora parochu, si din tempu in tempu se folosia cu parochii din Caltvaseru in lipsele sale celea sufletesci, tienendu-le mai pre. urma si liturgia in siur'a lui Mitrea Craciunu. Sub acestu tempu episcopulu Gregorie Maioru cá visitatoru a fostu si intru acestu locu si a indemnatu pe poporeni cá se se dee uniti, cá le va midiloci locu de beserica si alte inbunatatfiri; ci nu l'au ascultatu, si asia au remasu fora beserica, pana sub imperatulu Iosifu II., candu de la inspectorulu cercului, Mailath, locuitoriu acolo, au dobenditu locu de beserica, pe carele au claditu o beserica pe talpi, cu parietii de caramida intre stelpi, si o-au acoperitu cu paie, si asia a remasu, panace unu Sasu de acolo, Reinert, le-a datu tiegle aduse de la Sabiiu (cá atunci airea nu se faceá tiegle in tienu-tulu acel'a) de o-au acoperitu cu ele.

Avendu asia poporulu beserica, la a. 1789 si-au adusu parochu localu pe Pop'a Mihaiu din Caltvaseru; ci acest'a fiendu omu sfadnicu cu preotésa cu totu, la a. 1803 capeteniele poporului au chiamatu in fačia locului pe protopopulu unitu din Michesas'a Petru Neagoi, si pre Demetriu Caianu betranulu prepositu din Blasiu, si atunci s'a intorsu la unire mai totu poporulu si a cuprinsu beseric'a, eara Pop'a Mihaiu si-a facutu oratoriu deosebi, carele si asta-di esista.

Unitii asia facundu-se tari, au dobenditu portiune canonica, au redicatu casa parochiala, si in a. 1848 au cumparatu altu locu de beserica mai bunu, si au redicatu in scaunulu Mediasiuului pe cea d'antáia beserica a libertatei natiunei romanesci, zidita totu intr'acelu anu, incátu incurgerea revolutiunariloru o-a apucatu sub acoperisiu. Acést'a beserica are in lungime 13° in latíme 4° lumin'a dinlontru, si e cladita de piétra tare pana in bráu in fačia pamentului, si preste totu apromite a fi unu edificiu durabilu. — Acumu seversindu cladirea besericei se ingri-gescu de scóla, eara vointi'a tare a tuturoru va finí si acést'a cátu decurendu.

XXII. Proseca-mica.

In Proseca-mica din vechime au fostu puçini locuitori romani, si acesti'a nepotendu de sine formá parochia pentrucá au fostu neuniti, asia s'au afiliatu la Copsi'a-mica.

Inse la a. 1807 au primitu unirea, s'au intemeiatu in parochia, si au redicatu dupa a loru potere beserica de gradele pe stelpi, acoperita cu sindile, au dobenditu locu de casa parochiala si portiune canonica si de nu adecvata; ear acumu se pregatescu de alta beserica mai solida, si-au adusu dascalu, si sporescu inainte intru celea bune.

XXIII. Proseca-mare.

Proseca-mare mai demultu avendu puçini locuitori de Romanu, si acesti'a fiendu gr. or., dupa memori'a ómeniloru au fostu afiliati mai antáiu la Craciunelu, apoi

puçinu la Sieie'a-mica, dupa aceea la Copsia-mica, si parochii respectivi sierbiá celea sante in siur'a lui Ioanu Hatieganu, pana candu in a. 1807 si-au adusu parochu ordinariu si s'au apucatu a cladi beserica.

Pe acést'a o-au redicatu mai antáiu pe stelpi din gradele; ci nefiendu facuta de maiestru de tréba, s'au apucatu de a dóu'a óra si au mai intaritu inpreunárele lemneloru, si asia o-au acoperitu cu sindile; dara nici asia n'a fostu de statu, ci s'au apucatu de i-au ziditu parietii de caramida fora fundamentu de piétra, totu intre fostii stelpi, inse fiendu caramid'a slaba, decátra pamentu s'a respitu; apoi a patr'a óra in fačia pamentului au claditu fundamentu de piétra, si au reparatu parietii pe dinafara, si cá se nu cadia, i-au proptitu cu petióre de piétra de ei lipite, si o-au acoperitu cu tiegle.

Acést'a pentru aceea am insemnatu aici mai cudeamenuntulu, cá se sierbéscá de indreptariu precautivu si invetiatoriu, cumu prosti'a pagubescé pre omu si i stórcce ostenéla indesiertu!

Fiendu asia beseric'a gat'a, poporulu s'a formatu in parochia gr. or. pana la a. 1822, candu cu totii au trecutu la unire si au dobenditu portia canonica, locu de casa parochiala, si acumu in a. 1851 au cumparatu locu de scóla, si se gatescu pe a. venitoriu a-o si redicá. Pacea religinnaria aduce cu sine sporiu in celea spirituali!

XXIV. Copsi'a-mica.

Satulu si teritoriulu Copsii-mici au formatu o parte din dominiulu fiscale alu principiloru tierii. Aici maicuséma erá pasciunea rimatoriloru regali, pana candu a devenitu tier'a sub scutul Austriei. — De atunci satulu si pamentulu lazuitu a remasu liberu; eara padurile s'au nimitu proprietatea scaunului Mediasiuului. Acestea in a. 1850. s'a otaritu a fi ale gimnasiului sasescu din Mediasiu.

De aici neavendu Sasii in vechime mare influintia intru acestu satu constatoriu din Magiari si Romani, Romanii au remasu in rondulu cultului religinnariu liberi si asia din vechime s'au formatu in parochia, si aici, báterea s'au apucatu cá gr. orientali, totusi si-au redicatu beserica de lemnu, a carei'a inceputu in memori'a celoru ce sunt acumu in vieția nu s'a pastratu nicecumu, dar nici in scrisu despre dins'a nu se afla; si asia singura este cea mai vechia parochia matre in totu scaunulu Mediasiuului.

Unirea s'a inceputu aici in a. 1816, si pana la a. 1850 numai 13 familie au mai remasu gr. or.; ci atunci din cauza, cá de la episcopi'a unita din Blasiu n'au dobenditu parochu ordinariu, inse de la cea gr. or. din Sabiiu li s'a datu unulu, s'au intorsu eara-si la neunire; ci nu voru desfasiurá vieția durabila, pentrucá le lipsesce conducatoriulu intieleptu.

XXV. Basn'a.

Poporulu romanu din Basn'a fiendu neunitu in vechime, n'a potutu formá parochia, ci a fostu afiliatu, dupacumu si-aducu aminte betranii din parintii loru, mai antáiu la Blasielu, apoi la Veltiu. Parochii de acolo inca tieneá sierbitiulu s. in siur'a lui Elia Helerea; inse de la imp. Iosifu II., candu a trecutu prin Mediasiu, au dobenditu libertate de oratoriu, si asia in gruietiulu (délma ovala), unde e acumu beseric'a, si-au redicatu o besericutia de gradele si s'au constituitu pe sine in parochia; eara la a. 1791 au redicatu langa dins'a casa parochiala.

Parochulu Danila Tille la a. 1795 dupa silintia de unu anu a intorsu totu poporulu la unire si l'a consoli-

datu, au dobenditu portiune canonica in a. 1804, eara in a. 1831 si-au claditu beseric'a de fația in locul cei vechi, de piétra si caramida zidita in lungime de 11° si acoperita cu tiegle. Beseric'a acést'a pentru pusetiunea locului ovala si redicata dà prospectu maiestatecu.

In a. c. 1852 s'a desemnatu locu de scóla, si s'au pusu pregatirile trebuintióse cá in a. viitoriu se se redice.

XXVI. Veltiu.

Comunitatea romana din Veltiu e vatr'a si fundamentulu locuitoriloru acestui satu; deací si besericesce s'au formatu in parochia unita cu inceputulu unirei, si din memori'a celoru ce se afla in viétia prin traditiunea parintiloru loru se scie, cumca totu mereu au avutu beserica si parochulu seu.

Ci sub tempulu agitatiuniloru lui Ioanu Tunsu unii s'au abatutu de la unire si s'au afiliatu la Blasielu, pana candu de la imp. Iosifu II., intempinandu-lu in Bagaciu, au dobenditu si ei libertate, cá se-si redice oratoriu, carele la a. 1788 s'a si redicatu si a mai ramasu pana asta-di.

Beseric'a cea vechia unita a fostu cladita de blane si a tienutu pana la a. 1807, candu au ziditu alt'a de piétra; ci acést'a nefiendu destulu de mare nici trainica, in a. 1837 au ziditu pe cea de fația cu fundamentu bunu, acoperita cu tiegle.

Portiunea canonica e desemnata din vechime preste tóta memori'a ómeniloru. Eara cas'a parochiala s'a claditu nóua in locul celei vechi la a. 1826, acoperita cu tiegle in stare alésa. Eara acumu in a. 1852 s'a ziditu scóla in midiloculu satului, cu dóue odai largi, acoperita cu tiegle. — Acést'a scóla s'a redicatu cu poterile inpreunate ale unitiloru si gr. orientaliloru preste voi'a parochului gr. or., carele in puterea cerculariului episcopului seu aperiá neamestecarea cu unitii. Ci poporul a strigatu cu unu viersu si cu o voia, cumcà „vladicii se schimba si cu ei si poruncile loru, inse satulu loru remane totu acél'a, si unitii si neunitii totu Romani sunt si de una religiune crestinésca; deci ei nu se voru taiá unulu decáttra altulu, ci voru redicá una scóla romana si voru desceptá pre pruncii loru romanesce spre a cunósce detóriéle sale càtra Ddieu, càtra sine, si càtra deaprópele seu.“ — De aici incolo „videant consules!“

XXVII. Bagaciu.

Numerulu familieloru romane din Bagaciu, dupa conscrierea tabelaria a contributiunei din a. 175⁴/₅ a suitu numai la 16 insi, si fiendu atunci acestea neunite s'au afiliatu la Curciu, eara parochii de acolo din candu in candu prin siuri si case private le-au sierbitu cultulu santu. Mai incóce la a. 1821 s'au apucatu de redicarea unui oratoriu de pamentu; ci comunitatea sasésca locala, cumu l'au ispravitu, s'a adunatu impreuna, si Sasii imbracati serbatoresce cu cosiócele loru l'au incungiu-ratu si l'au resipitu, din care cauza desceptandu-se bietii Romani, o parte din ei au primitu unirea si in locul oratoriului celui resipitu au claditu altu oratoriu de pamentu, si asia la a. 1827 au dobenditu parochu ordinariu pe celu actú funginte, cu a carui invetiaturi indulcindu-se cu totii, la a. 1829 s'au adunatu intru un'a; si háterca sunt scraci fórte, totusi la a. 1846 s'au apucatu a cladí beserica de piétra, carea in a. 1848 pana in tempulu misácariloru revolutiunarie s'a si gatatu. Beserica démna de acestu nume!

S'au facutu pregatirile competente spre a se dobendí si locu de scóla si de fundu parochialu dinlontru si din-

afara, si e sperare potinte, cá si acestea se voru dobendí.

XXVIII. Curciu.

Curciulu din vechime e vatra romana, si dupa scientia celoru mai betrani, cari se afla in viétia, dupacumu ei de la mosi stramosii loru audisera, se adeveresce, cumca in seclulu XVII. Romanii de aici sierbiá cultulu celu santu in beseric'a, carea acumu e sasésca, pe róndu cu Sasii, fiendu atunci numai cá la 5 familie sasesci; si curatorii besericeei erá Romani, a caror'a memoria se mai pastrédia in urmasii familieloru Hodernesce, Radesci, Albesci, Grozavesci.

Cumu apoi s'au indositu Romanii din beseric'a aceea, cei ce viédia acumu nu sciu spune, numai atát'a memorédia, cumca strimtorati a esí din beserica, cu grab'a si-au redicatu o beserica de scanduri, si apoi in a. 1701 si-au claditu alta beserica de blane, carea vecuita fiendu, in a. 1845 o-au stricatu si si-au facutu beseric'a de acumu, zidita in curtea parochiala in fația liniei ulitiei la midiloculu satului.

Poporul romanu din acestu satu a fostu unitu de la inceputulu unirii, si pelanga tóte mutárilu religiu-narie parochi'a unita mai sustá pana asta-di. — Eara neunirea in secululu trecutu s'a intemeiatu aici asia: cá venindu, unu teneru din Siebesiu, Pop'a Stanu, s'a casatoritu cu fét'a parochului unitu de aici, Georgie Pop'a, si a pof-titu se fia popa langa socrulu seu; ci acél'a nevrendu pana ce traiesce a-si dá ginerelui seu pana, acést'a ducundu-se in Tiér'a-romanésca s'a chirotonitu preotu, si de acolo a venitu dinpreuna cu Sofronie, si au redicatu turburare in satu, tragundu cea mai mare parte a poporului in partea sa la neunire, cui a se opune nici socrulu lui n'a voitu; si asia s'a inceputu neunirea cu puterea in Curciu, remanendu numai puçini in unire. Ci si din acesti puçini uniti cu ocaziunea militaréi unii primindu arme s'au stramutatu de aici la Racoviti'a, eara cei remasi si-au pastratu beseric'a, ce totu mereu a fostu unita.

Eara neunitii mai antáiu au sierbitu cumu au potutu, pana candu sub imp. Iosifu II. au dobenditu libertate a-si face casa de rogatiune; pe carea mai antáiu o-au facutu de scanduri, apoi de blane, eara la a. 1807 au redicatu de zidu pre cea de acumu.

Fondulu parochiei unite e vechiu, deodata cu intemeierea parochiei intru acestu satu. Fundulu dinafara unitu asemenea e fórte vechiu; inse si din acést'a, candu s'au inpoteritu Sasii, au lúatu partea cea mai buna si o-au intrebuintiatu dupa alu loru placu; din care cauza in a. 1824 a trebuitu eara-si a se intregí, inse nu o-au reintorsu dupacumu a fostu mainainte, ci au datu portiune taiata din alte locuri dupa normativele previginte.

Eata acést'a a fostu statulu si mutárilu religiu-narie ale Romaniloru in scaunulu Mediásiului si in districtulu protopopescu de acestu nume, sub decursulu a doi secli mai in urma trecuti, maicuséma din memori'a locuitoriloru traditiunala cu sinceritate culesu si aici consemnatu. Din acestea aici deduse, pelanga alte momente grele, parte pastrate istoriei mai estinse, parte acoperite cu velulu trecutului, se cunósce:

1. Cumca mainainte de a. 1700, candu s'a prochi-amatu unirea si in scaunulu Mediásiului, pe acestea locuri dinlontru de Ternava, adeca decáttra ostu-sudu si sudu-vestu in 22 comunitati, — si anume: in Mediásiu, Buzu, Brateiu, Siarosiu, Valdhitu, Copsi'a-mare, Ber-

tanu, Ațielu Richisdorfu, Dupusdorfu, Mosn'a (cu Nemsi'a), Alm'a, Mórdesiur, Siol'a, Vorumlocu, Ibisdorfu, Freu'a, Agurbiciu, Sieic'a-mare, Hasagu, si Seic'a-mica, — nu a fostu iertatu Romaniloru, cá se redice beserici, nici se se constituiedie pe sine in parochie, ci singuru numai in Copsi'a-mica in comunitate magiario-romana au potutu se face acést'a.

2. Cumca de la a. 1700 incóce pana la nemoritoriulu imp. Iosifu II. totu intru acelu tienutu alu scaunului Mediásiu s'au formatu numai 4 parochie unite, si anume: in Agurbiciu, Ibisdorfu, Brateiu, si Siarosiu, si s'a pastratu cea gr. orientala din Copsi'a-mica.

3. Cumca totu intru acest'u scaunu afara de Ternava decàtra vestu-nordu dintre 4 comunitati ale scaunului acestui'a urmatóriele: Curciu si Veltiu, cá dóue comunitati romane atunci tari, inse acumu slabite, au avutu in sinulu seu parochie bine inzestrate, pana candu certele religiuaric nu le-au scuturatu din fundamentu si nu le-au desbinatu; eara celealalte dóue comunitati, Basn'a si Bagaciu, au fostu cá nisce oi retacite. Acestor'a se potu impreuná si comunitatile Proseamare si Proseca-mica de scaunulu Sabiiului tienutórie.

4. Cumca din Scaunulu Mediásiului cu ocaziunea militariei s'au redicatu 2 sate romane, *Racoviti'a* si *Vestemu*; anume Racoviti'a din Curciu, Brateiu, si Ibisdorfulu-sas.; eara Vestemulu din Agurbiciu, Sieic'a-mare si Hasagu, si prin acést'a s'a slabitu puterea fisica a Romaniloru din scaunulu acest'a si din comunitatile celea mai improporate de ei; dara s'a slabitu si cea morala, dandu-se ocaziune la desbinari mai in tóte satele, cari i-au stricatu cu totulu.

5. Cumca de la intemeierea parochiei unite in Mediásiu cá de la unu centru s'au latitu radiele binecuvantatórie ale unirei in tóte partile scaunului, adeca s'au intemeiatu parochie frumóse, si s'a desceptatu sentiulu amortitu in poporulu romanu cátra cultivarea sa; ba inca si pre cei remasi in confesiunea gr. or. i-a mai otielitu si i-a mai ageritu progresulu unirei.

6. Cumca pelanga atátea contrarietati de tóte laturile deadreptulu si cu putere asupr'a Romaniloru cu destula istetime machinate, totusi in scaunulu Mediásiului se afla Romani aprópe la 10.000 suflete unite in 24 parochie, si 5.000, suflete gr. or. in 14. parochie, din cari nici o comunitate nu e intréga gr. orientala.

Stefanu Moldovanu, protopopu.

Corespondintia.

Delanga Ternav'a-mare, in Maiu 1866.)*

Multu on. domnule redactoru! In nru. 10 alu „Sionului rom.“ din a. c. cetii o corespondintia din Nagy Kend, in care d. corespondinte luandu-si motivu cerculariulu arhiepiscopescu, prin care se provóca credintiosii la contribuii pie pentru redicand'a casa parochiale gr. c. de la Sabiiu, voiesce pare-mi-se a díce: cá ce mai ambla ordinariatulu culegundu mila, candu celea oferite in asia mesura grandiósa (?) se refusédia totu decàtra acelu ordinariatu? — Acésta corespondintia e in stare a seduce pe multi, la dóra pe toti cetitorii „Sionului r.“, si o spuiu curatu, cá chiaru si mie ar fi in stare a-mi casiuná o judecata sinistra despre ordinariatulu metrop., decá acestu obieptu nu mi-ar fi mai dea-

própe cunoscutu. Pentru aceea in interesulu adevेरului am cugetat se chiarificu acestu obieptu, pentrucá o. publicu cetitoriu se nu se traga in retacire prin o corespondintia unilaterale, si, precumu se pare, scrisa nu fora patima. Nu voiu pentru lumca ast'a a me apucá de polemia cu d. corespondinte, pe care n'am onóre a-lu cunósce, nici voiu a pasi cá aperatoriu alu ordinariatului seu alu parochului Aronu, ci numai cá aperatoriu alu adevेरului voiescu a suplini seu intregi — afóra de unele noadeveruri — corespondinti'a din vorba cu unele insemnari, pe cari d. corespondinte le-a omisu a-le insemná, póte din nesicentia, cáci din reutate nu potiu supune a-le fi omisu.

Mai antáiu voiu a face pe o. publicu cunoscutu cu persónele, despre cari i place domnului corespondinte a vorbi, inducundu pe Ambrosiu Aronu cá preferitu altoru doi concurinti, a caror'a ovalitate o tace, precandu pe Aronu lu-insémna a fi teologu moralistu. Deci vreu a insemná, cá acelea 3 persóne, pe cari le amintesce d. corespondinte, au fostu toti teologi moralisti, cu deosebire numai, cá Andreiu Bacila e cu vreo cáti-va ani mai inaintea cestor'alalti doi absolutu si preotu. Ear A. Aronu cu Isaia Comanu au fostu conscolari, cari au absolvatu studiile teologice in 1864, si anume Aronu cu calculi peste totu de eminentia; insemnu mai incolo, cá Aronu s'a primitu la teologi'a morala din clas'a VI. gimn. cá eminenta, precandu Comanu s'a primitu la necurmat'a rogare a protopopulu Mediásiului, cá se fia in parochi'a sa — dupacumu a afirmatu, fórté intinsa si cu greu de a o administrá — de ajutatoriu seu cooperatore, si asia mai multu in favorea prtopopulu, care nu voiá pe altulu fora pe Comanu, s'a primitu la studiile teologice si dupacumu am intielesu cu apriata conditiune, cá se nu si-póta formá dreptu a pretinde vreo parochia.

Devenindu parochi'a Brateiului prin mórtea parochului V. Aronu vacanta, s'a curentatu, la care au concursu cei 3 susu amintiti, dintre cari A. Bacila si-formá mai multu dreptu, parte cá parochu mai botranu parte si cá nascutu din Brateiu; acest'a insa s'a retrasu in favórea lui Aronu sub cuventu, cá decá v. ordinariatu va avé voia de a o conferi lui Aronu, dinsulu renuntia, nu inse si atunci, candu aceea ar fi de a se conferi lui C. — Acestea se vede cá d. corespondinte le-a uitatu a-le trece in corespondinti'a sa.

Ce se tiene da asertulu, cá casele parochiale din Brateiu au devonitu in ruina prin preotulu repausatu, credu cá nu ar fi de lipsa se dícu, cumca nu e adevératu si cumca e o calumnia; pentrucá fiascecarui cetitoriu i-se nasce intrebarea: Dar apoi nu este acolo curatoratu? nu este poporu? nu este prtopopu? cari toti eráu in stare a opri pe parochulu de a ruiná casele parochiali? La care io-mi iéu voia a respunde onoratului publicu: ba au fostu, si sunt si acumu, inse nu au grigitu de casele parochiale; cu tóte cá decá casele sunt parochiale, urmédia de sine, cá aveá a ingrigi parochi'a de ele, chiaru si candu parochulu locuesce intr'insele, cu cátu mai virtosu candu acelu nu locuesce acolo! — Ba sciu chiaru din gur'a parochului pana erá in vétia, cá dinsulu mai in multe ronduri a rogatu pe prtopopulu respectivu, cá se impuna curatoratulu a nu lasá casele parochiale se se ruinedie de totu; insa d. prtopopu se vede cá n'a facutu nemic'a „ut figura docet“, si acumu pentru negrigitia respectiviloru arunca vin'a pe parochulu, carca, dupa-ee e mortu, cu atát'a mai usioru o potu face. — Acestea inca ar fi trebuitu se le insire d. corespondinte in corespondinti'a sa.

Asemenea nu e dreptu, cá parochi'a Buzdului a scadiutu de la unire din vin'a parochului repausatu Aronu, ci lucrulu e cu totulu altfelu, pe care a-lu insirá aici ar dá o istoria lunga.

Cá parintii lui C. au facutu oferte insemnate, se póte si sunt demni de lauda; insa nu trebuiá se se uite nici aceea, cá si Aronu, cu tóte n'a fosta detoriu, a facutu obligatiunea de a dá ajutatoriu la redicarea casei parochiale si a oferi si dinsulu dupa potintia, desfi póte nu in asia mare mesura, nefiendu in o asia stare

*) Cu placere publicámu acést'a rectificare competinte. Candu amu datu locu in fói'a nóstra corespondintiei din N. Kend si altoru asemeni, amu fostu misicat de firm'a convingere, cá e cu multu mai folositoriu cá se ajunga la cunoscinti'a auctoritatiloru respective cutare judecata stangacia, ce cursitédia in publicu despre o dispusetiune seu alt'a a acelor'a; deóráce numai astfelu se dá ocaziune spre a se poté lamuri pentru toti adevेरulu. Red.

avuta, cá — dupacumu se pare — parintii lui C. Pelanga acestea unu canonu alu sinodului diecesanu din 1821 apriatu prescrie: „Cá morindu vreunu parochu si acel'a va fi avendu unu fiu candidatu la preotia, ordinariatulu se fia cu consideratiune, denumindu-lu pe acel'a de succesor; ba chiaru si numai féta de va fi avendu parochulu repausatu, déca vreunu teneru teologu s'ar aflá cá se o íee de sočia, se fia ordinariatulu cu consideratiune cátra acelu teneru“; ce sinodulu fácia cu impregiurarile, in cari se afla clerulu rom., si anume pentrucá veduv'a preotésa se nu fia atuncata cu orfanii pe strate, fórte intieleptiesce a lucratu.

Acestate sunt, pe cari d. corespundinte se pare cá le-a uitatu a-le instrá in corespundinti'a sa; seau dóra nu le-a sciutu? El déca nu le-a sciutu, nu trebuiá se se apuce de a serie in publicu si a seduce judecat'a publicului, dandu clientului seu unu acru de cooperatore la Mediasiu vedi-dómne! si pe Aronu numindu-lu cu unu feliu de ironía „teologu moralistu.“ — D. corespundinte in sa in locu de informá publiculu in modu genuinu, preferédia a-si intiná corespundinti'a si cu calumnie, dicundu „cá peccatulu simoniei esista pe totu loculu.“ Departe se fia de la mine a negá, cá dóra astfelu de buruiéna nu ar cresce pe totu loculu; corespundintele, care asia de bine le scie tóte, dupacumu s'a vediatu, va fi sciendu si acést'a, cáci nu ar fi vorbitu numai din ventu; in sa cu tóte acestea dinsulu remane unu calumniatoriu pana atunci, pana candu va dovedi asertiunea sa.

Mai adaogu, cá ordinariatulu n'a rogatu cu pelari'a in mana nici pe A. nici pe C. cá se face bine se intre in cleru, ei pare-mi-se cá ei se voru fi rogatu sub varie preceste si titule; si acumu dupa-ec s'au primitu, (si alesu C. mai cu forti'a la repetítele rogári ale respectivului prtpopu,) acumu se mai dee si cu degetele in ochii ordinariatului, cáce nu lui, care dej'a are statiune, i-a conferitu parochi'a, cá pe A. orfanu se-lu lase astfelu neasiediatu. Óre in casulu acel'a nu C. se mutá dintr'o statiune in alt'a, precandu Aronu nu aveá nici un'a? Domnului corespundinte i pare lucru desientiatu, cá pe A. l'au mutatu dintr'o parochia (care crá numai pe hartia) in alt'a; dar pretinsiunea sa de a mutá pe C., care are statiune in realitate, in alta parochia, nu-i pare lucru desientiatu, ei pretinde a fi strins'a dreptate. Acést'a este judecat'a cea drépta a divanuriloru cestoru pamentesci, cu care credu a contribuí spre prosperarea santei nóstre credintie gr. c.!!!? — Óre meritele parintiloru lui C. puse pentru beserica si religiune, (pe cari io din parte-mi nu le sciu, fora dupacumu dice corespundintele) nu s'au respectatu decátra ordinariatu, candu pe dinsulu l'a primitu in cleru cu postpunerea altor'a póte mai demni? Si cu tóte acestea corespundintele striga in lumea larga, cá lui C. i-s'a facutu nedreptate vedi-dómne!

Acéstea, dupacumu am observatu la inceputa, le-am scrisu singuru cá intregire a corespundintiei din N. Kend, fora a avé de cugetu a mai continuá la orice observári, ce dóra s'aru mai face din partea domnului corespundinte.

8.

Amvonulu.

Parintele intieleptu.

(predica de inmormmentare.)

„Ordinédia-ti cas'a ta, cá tu vei mori si nu vei trai.“
IV. Imperat. 20, 1.

Viéti'a pamenténa e o amestecatura de bucuria si intristare, si oricátu de ferice si paciuitu se fia cand'va cursulu díleloru nóstre, nu se póte, cá stéu'a fericirei nóstre se nu devina cáteodata aminintiata cu apunere si in cup'a desfátárilor se nu se mestece cáteodata si veninu prin intemplárilé schimbatióse ale vietiei. Cáci, cá se intrebú cu cantarea santei maice beserice, „care desfátare lumésca remane neinpreunata cu grigia? care ma-

rare stá pre pamentu neschimbata? tóte sunt mai n. potintióse decátu umbr'a, tóte decátu visurile mai insielatóric.“ Cuadeveratu precumu se turbura prin tempestate suprafaci'a oclindia a riurelului cristalinu: asia se turbura adeseori si traiulu nostru-fericitu si placutu sub greutatea lovituriloru sórtei. — Inse chiaru de amu fi in asta privintia mai favorati de sórte, chiaru de amu avé acca rara norocire, cá sórele vietiei nóstre niciodata se nu se ascunda in cétia, cá deasupr'a capului nostru niciodata se nu se gramadésca nuorii grigiiloru si ai necesuriloru: in urma totu ne bate si nóue ór'a, ór'a dorerósa a mortiei, si resunetulu ei cu gele se respan-desce preste patulu doreriloru si alu suferintieloru nóstre; in urma si noi trebue se ne plecámu inaintea destinului comunu alu moritoriloru. Si óre ce face atunci, iubittii miei! unu omu, unu parinte intieleptu pre patulu mortiei? Stringundu inea odata la pieptu-si pre iubittii sei, arunca o privire rápede preste sórtea pamentésca a acelor'a, ordinédia si dispune lucrurile familiei sale, si, cá unu lucratoriu fidelu si serguintiosu dupa implinirea lucrului greu, cu unu suspinu inaltiatu cátra Domnulu si Creatoriulu seu si-pléca capulu spre mormentu. Spre acést'a lu-indémna si Isai'a profetulu pre bunulu si temutoriulu de Ddieu rege Ezech'i'a, candu dice; „*Rondesce-ti cas'a ta, cá tu vei mori si nu vei trai.*“

Veniti dara, i. m! cari ve adunarati cá se dati repausatului onórea si sarutarea din urma, se ne punemu si noi intrebarea, cá in ce tipu trebue in ór'a mortiei unu crestinu bunu se se desparta de familia sa? cumu trebue se si-íee unu parinte remasu bunu de la casnicii sei amati? Profetulu ne invétia cumu, candu dice cátra regele evreescu si printr'insulu cátra toti capii de familia: „*Ordinédia-ti cas'a ta;*“ din cari cuvente incheiamu, cá e de lipsa, cá unu tata bunu inainte de mórtea sa se-si dispuaa trebile casei sale atátu in privinti'a *moralu* cátu si in privinti'a *materialu*.

I. Dispuna-si tat'a de familia cas'a sa *moralicesce*. Fericirea unei familie aterna nu mai puçinu de la moralitatea curata, ce domnesce in sinulu ei, decátu de la avutiéle lumesci; ba si acestor'a numai moralitatea e in stare a-le inpromutá pretiu adevveratu si statórnicu. De-aceea cea d'antáia grigia a unui parinte bunu e: a-si fericí cas'a moralicesce; dreptce precumu elu însu-si inainte de tóte si preste totu in portarea economiei domestice tiene si padiesce pretotindení si totdeun'a fric'a lui Ddieu si mandatele adevveratei religiositati: asia si in animele cele fragede ale copiiloru sei se straduesce pre aceea a o inplántá cutotadinsu, sciendulu, cá, *inceputulu intieleptiunei e fric'a Domnului.*“ Prov. Sol. 1, 7. Indesiertu veti dá copiiloru vostri avutiéle si bunatátile lumei acesteia, déca nu le-ati datu loru impreuna cá unu angeru paditoriu si moralitatea; cá o casa edificata pre nesipu si fora fundamentu tare, usioru se potu resipí si inainte de tempu a se face nimicu atari averi, si atunci urmasii vostri avuti dar remasi fora crescere buna cata cá au ajunsu la sapa de lemnu! — Aveti drept'aceea grigia mai presusu de tóte de moralitatea membriloru familiei vóstre. Inca de tempuriu semenati si altuíti in animele cele nevinóvate ale copilasiloru vostri sementi'a moralei curesci, adevverat'a religiositate. Intru dins'a posiede omulu unu atare tesauru pre pamentu, pre carele „*nici rugin'a nu o mananca, nici moliele nu o rodu*“ (Mat. 6, 20), unu tesauru, ce ne face avuti si fora bani seau alta avere lumésca si e isvorulu placeriloru celoru mai frumóse si mai curate ale vietiei. Intr'adeveru nu se póte cugetá lucru

mai maretiu, decâtucându impresura baiati bine crescuti patulu parintelui moribundu; între dorerile cumplite inca se bucura anim'a parintiésca, vedindu in ochii acelor'a stralucindu lácremele multiamitei si ale iubirei, vedindu cumu va traí intru acei surceli memori'a sa binecuventata, cumu se va inmultí in urmarea grigei sale parintesci preste dinsii binecuventarea ddiésca. Asísiderea pentru fii crescuti nu póte fi cugetu mai fericitoriu, decâtu acel'a, cá ei tóta fericirea sa au se o multiamésca inticleptelor svaturi parintesci; cu dorere ceidreptu, inse totusi cu unu sentiementu dulce se uita ei la mormentulu, ce ascunde in sinu-si rece osementele bunului tata, si langa care pruncii crescuti si vietuindu in fric'a Domnului sunt monumentu mai elocinte si mai pretiosu, decâtu brontiulu si pétr'a muta. — Oh parintiloru, parintiloru crestini! grigiti de crescerea cea buna a casniciloru vostri.

II. Dar dispuneti inainte de mórte-ve trebile familiei vóstre si in respectulu *averei materiale*. Orícátu de intieleptiesce ar fi rouditu parintele bunu trebile morali ale casei sale, orícátu de aduncu ar fi implantatu in anim'a prunciloru sei fric'a lui Ddieu si iubirea virtutei: cu tóte acestea e neaperatu de lipsa, cá se se ingrigésca si de bunastarea loru materiala, cá se faca dispusetiuni nu numai in privinti'a nutrementului loru sufletescu, ci si a celui trupescu. Pentrucá omulu nu stá numai din sufletu, ci si din trupu; deunde cá omulu se fia ferice, se poftesce, cá lipsele amenduroru se se indestuléscá in armonía. In cerculu de activitate, ce-lu avemu prescriu inainte-ne pre acestu pamentu, fiacine cauta se-si ocupe locul sié alesu si se póte greutátile inpreunate cu acel'a, cauta se-si castige cele de lipsa pentru traiulu vietiei; si fericitu e, i. m.! acelu omu carele dupa straduinti'a sa neobosita si-manca pana de tóte dílele, de dóue ori mai dulce e bucatu'a, ce in sudórea facií sale a agonisit'o si o intinde copilasiloru sei. — Scie intieleptulu tata de familia, cá Ddieu numai pre omulu diliginte si prevediatoriu lu-binecuventa: pentr'aceea baiatii sei inca de teneri i invétia la diligintia in lucrulu de tóte dílele, cá astfelu cu tempu se póta gustá depre arborele osteneleloru sale frupte dulci si revenitórie; i invétia la crútiare si pastrarea celoru castigate, deórace nu e mai mare maiestria si virtute a scí castigá ce-va, decâtu a scí pastrá cele castigate, decâtu acea virtute, prin carea singuru se póte marí si face in floritória bunastarea nostra materiala. Cu esemplulu seu parintele bunu inbárbata pre casnicii sei la deprinderea si iubirea lucrului, si departa totu ce i-ar poté dedá cu o viétia trandava. — Dara dispune cas'a sa parintele intieleptu maicuséma candu si-sente apropiarea mórtei. Inca odata inbraçisiédia pre ai sei, inca odata le-aduce aminte invetiaturele si svaturile sale de pana acumu, si cá bunurile, ce li le-erediesce, se nu devina préd'a procesuriloru uritióse, face dispusetiune testamentaria si le-spune, cá de ce se se tiena dupa mórtea sa. Si scimu; i. m.! cá câte neplaceri si superrári n'a abatutu, câte referentie incurcate de ale familieru n'a regulatu acumu adeseori unu testamentu cu intieptiune facutu; precandu de alta parte lips'a acestui'a a aruncatu in cerculu familieloru pacínice nu odata sementi'a discordiei! — Pentr'aceea, parintiloru! rogu-ve nu uitati insemnatele cuvente ale profetului, si ve ordinati lucrurile casei vóstre si in respectulu materialu.

Asia trebue, i. m. se ne despartímu noi cá parinti si cá crestini buni de lumea acest'a si din cerculu iubitoru nostri; asia se va adeverí si despre noi dis'a

si scripture: „*Placuta e inaintea lui Ddieu mórtea cuviosiloru lui.*“ Lácremele si dorerile nóstre alinandu-le prin neclati'a credinti'a si speme crestinesca, se dispunem lucrurile privitórie la fericirea morala si materiala, tempurana si eterna a familiei nóstre; atunci trecerea nóstra din viétia va fi cá unu suspinu linu, rumperea nóstra decâtu sinulu amatiloru se va usiorá nespusu. Eara asupr'a loru debunaséma nu va remané fora inriurintia acésta fapta ultima a grigei si iubirei nóstre cátra dinsii, si déca-su bine crescuti, voru onorá porurea vointi'a depre urma a parintelui bunu, a mamei bune. Aminu.

Ochire prin lumea politica

(din 1—15 Iunie.)

Cronica interna si esterna. Ambasadorulu austriacu din Berolinu e rechiamatu, manifestulu imperatescu de bataia se ascépta pre totu minutulu, si asia se pare, cá „alea jacta est!“ Dupa purcederile cele arbitrare si semetie ale Prusiei nici nu se poteá altfelu. Intr'adeveru cabinetulu nostru in intréga afacerea acést'a a demustratu o indelungarabdare si iubire de pace fora parochia; ci in urma nemaiavendu vreunu prospectu de a se poté uní cu Prusia asupr'a unei atari dispuneri a sórtei viitorie a ducateloru albingine, carea se corespunda deasemenca intereselor generalu ale natiunei germane cá si celoru speciali ale ducateloru, deciderea causei o incredintia cu totulu tribunalulu confederatiunei. Asta fapta fu binevenita Prusiei pentru de a priví intr'ins'a, cumu si in convocarea dietei holsteinese prin gubernatoriulu austriacu Gablenz, calcarea tractatului de Gastein, in urmare carei intrá cu trupele sale in Holstein, (supusu in poterea conventiunei gasteinese gubernarei eschisive a Austriei); firesce cá dinaintea loru man'a de austriaci statiunati acolo se retrasera. Misicatu prin tóte acestea regimulu nostru in 11. l. c. propuse in senatulu confederatiunei din Francfurtu mobilisirea tuturoru corpuriloru militari confederali, si asupr'a acestei propuneri se va desbate si decide asta-di. E probabilu inse, cá deodata cu decisiunea francfurtana voru incepe si tunurile a decide, mai alesu dupa-ce ide'a congresului seu conferintiei europene eara a cadutu.

Deputatiunile regnicolari ungara si croata in trébia Croatiei inca n'au ajunsu la ce-va resultatu; eara diét'a pestana inca „face progresu in nelucrare“, precumu observa nimeritu o gazeta romanésca. Cetátile si corporatiunile diverse magiare scriu ceidreptu la adrese de loialitate si aderintia cátra Maiestatea sa, dara in tóte intóna conditiunea restituirei constitutiunei, de sine se intielege cá a celei suprematisatórie.

Venetiei se diéta in dílele din urma unu inpromutu fortiatu de 12 milióne florini, si inca in moneta sunatória de argintu si auru.

In fine abia e de lipsa cá se amintescu despre daunele casiunate prin inghiaciulu din noptile de 23—24 Maiu. Spre mangaiare scirile mai nóue ne incredintiédia, cá stricatiunea e mai multu sporadica eara nu generala, si chiaru si vinatiile togm'a in locurile principali ale viticulturci se fia suferitu tare puçinu. —

Ce se tiena de Roman'a, civilist'a principelui domnitoriu Carolu I. s'a votatu in o suta de mii de gal-

bini; Inalt' a sa inse cu privire la starea actuala a finantielor tierei renuntia la 40.000, destinandu-i pentru scopuri publice. Altmintrea principele mai trage si din averile patrimoniale unu venitu de 62.000 galbini pre anu. — Adunarea natiunala se ocupa cu votarea mai multor legi fundamentali, d. e. cu o constitutiune noua liberala, cu o noua lege electorala, scl. Eara in faci'a incurcatureloru politice Roman'a nu uita dicteriu: „si vis pacem para bellum“, si amesaratu acestui'a se inarma barbatesce, formandu prelanga armat'a regulata si gard'a natiunala inca si legiuni de voluntari, pentrucá estmodu cu o armía, dupacumu se spune, de 150.000 (?) se insuffle respectu la oricine ar avé de cugetu se incalce teritoriulu ei neutralu.

Varietati.

„*Consistoriulu apelatorialu* s'a constituitu la metropoli'a nostra gr. res. cu observarea tuturor formeloru legali. Presedintele, precumu se intielege de sine, este esc. sa d. A. b. de Siagun'a; membrii lui sunt: dd. episcopi Pr. Ivacovicu alu Aradului si I. Popasu alu Caransiebesiului; din partea clerului regulatu, adeca monachalu: N. Popea protosincelu archiep., si Mir. Romanu protosinc. episc. din Aradu; din partea clerului parochialu parintii protopopi: I. Marcu alu Lugosiului, si I. Tiaranu alu Lipovei, si parochii: Geor. Vasilieviciu din Giula, si Laz. Tiapu din Diorlentiu-mare; in urma cá actuariu a functiunatu Moise Lazaru diacon. archiep. — Audímu cá esc. sa p. arhiepiscopus si metropolitu a inauguratu constituirea consistoriului apelat. la metropoli'a nostra prin o cuventare forte momentosa. — Dupa finirea consistoriului apel. voru urmá consvaturile arhieresci asupr'a afaceriloru mai momentose, cari dupa institutiunile besericeí nostre au a se pertractá in sinodu anualu de arhieriei“. („Tel. rom.“)

D. Vinc. Babesiu, bravulu barbatu alu natiunei, dupa unu morbu periculosu de vreo doué septemane se insanatosia eara.

Districtulu Naseudului tramise Maiestatei sale o adresa de loialitate, in carea intre alte toti oficialii civili si besericesci de la micu pana la mare oferescu statului 5% din salariulu loru pre tempulu resboiului.

Cu inceputulu l. c. se tienu in Vien'a o espusetiune agronomica, cu carea fu impreunata si o espusetiune de vreo 300 de cani, dintre cari unii se tieneá de vendiare cu pretiulu de 200—300 fl.

Tipografi'a propagandei din Rom'a era odata cea d'antáia in tota lumea. Napoleonu I. precumu alte multe tesaure, asia si uneltele tipografiei faimose demandá se se transpórte la Paris. Dara ponteficii urmatori si deosebitu Piu IX. se ingrigira de reinfiorirea acelu asiedamentu, chiamandu la Rom'a tipografi renumiti si din strainatate, anume pre laudatulu Marietti din Turinu, si adi tipografi'a propagandei ear emulédia cu cele d'antái ale lumii, adeca cu cea din Paris si din Vien'a.

Productiunea literaria si artistica-musicala, tienu-ta in 28 l. tr. de societatea junimei romane oradane in

sal' a seminariului domesticu, dupa inscientiarile diurnalistice reesi preste asceptare escelinte. In frunte cu patronulu scietatei. ilustr. sa episcopulu dr. Iosifu Papp-Szilágyi, onora acést'a serbatore romanésca cu presint' a sa elit'a locuitoriloru neromani din Oradea-mare. Cu unu cuventu solemnitatea succese asia de minunatu, cátu la finea ei bravulu conducatoriu d. prof. Iustinu Popfiu cu totu dreptulu si-incepu vorbirea de incheiare cu cuventele: „Au nu e demnu, au nu e frumosu, domnilor! a fi si a se numi adi cine-va Romanu?“

„*Reuniune internatiunala a liberalistiloru*“ se chiama o societate infientata nu demultu in Heidelberg'a din ómeni de o farina cu liberalistii seau „solidarii“ din Belgi'a si cu „cogitanti“ din Berolinu. Ei au si primitu devis'a cestoru din urma, carea suna: „Lucra, dupacumu cugeti.“ Ast'a lucrare si activitate apoi se lamuresce mai bine din ultimulu §. alu programei loru, in carele membrii se oblega impromutatu, a nu primi „nici unu sacramentu de la nici o religione, a nu admite preotu nici la botediu nici la cununía nici la mórté.“ — De o parte e si mai bine, cá tiapii se se desparta cátu mai curendu dintre oile turmei lui Christosu.

In Franci'a foile, ce represinta interesele catolice, au cáte 4—14.000 de prenumeranti, macaru numerulu loru e atátu de mare, cáte numai in Paris ele sue preste 60, tacundu despre foile diecesane a mai fiacarei diecese si de o suma altele deprin provincia. Asiadara din gazetele opusetiunali si radicali numai doué le intrecu, anume „Siècle“ cu 40.000 si Monitoriulu celu micu cu 130.000. — „Religio“, din care scótemu aceste date, face aici trist'a marturisire, cá in „marea Ungaria“ (Nagy Magyarországban) diuariele cu tendintia catolica tote la-olalta abiá au 3.000 de abonati.

Monarchii Franciei sunt canonici onorari la capitlulu s. Ioanu din Lateranu. Enricu IV. adeca darui numitului capitlu o abatía francésca, pentru care recunoscatorii capitularisti nu sciura mai bine a-i multiamí, decátu denumindu-lu canonicu onor. In 1789 abati'a si titlulu se pierdu; inse Napoleonu III. mai anu, spre mirarea tuturor, si-lu castiga eara, aplacedandu o pensione cáte de 1800 fr. pentru fiacare capitulariu.

➤ Apropiandu-se semestrulu alu doilea din cursulu anualu presinte, ne luámu voia a rogá cu totu respectulu pre oo. nostri partinitori, cá se binevoésca a-si reinnoi prenumerarea cátu mai de tempuriu, pentrucá astfelu se ne scimu intogni cu numerulu esemplarielor. — Din „Sionulu rom.“ mai potemu sierbi doritoriloru de a-lu avé cu o suma de esemplarie chiaru de la urdrea lui, cu exceptiunea nrului 1. din a. c.

➤ ➤ Rogámu cu tota onórea pre p. t. domnii abonati, ce sunt inca in restantia cu pretiulu prenumeratiunei, cá se binevoésca a-lu refui cátu mai in graba, deórace tipografi'a inca numai pre terminu anumita ne creditédia.

Post'a redactiunei. P. t. domniloru: G. L. d. P. in Beiuslu, A. B. in Fenesiu p. A. De altadata, ce vomu poté; fiendca lucruri de acestea devinu in urma preadiose si puçinu folositorie. — S. P. in Prag'a, S. A. C. in C-Ipu. In numerii urmatori. — G. P. in Blasiu. Ti-vomu raspunde prin epistola. — A. L. in Lugosiu. Mare multiamita. Primindu-lu la incheierea fólei, nu potumu a-lu aretá pana in rondulu viitoriu.